

Translation im Spannungsfeld der *Cultural Turns* / Translation among Cultural Turns, Gdańsk, 13–14 października 2011 r. (sprawozdanie)

W dniach 13–14 października 2011 roku na Uniwersytecie Gdańskim odbyła się konferencja „Translation im Spannungsfeld der *Cultural Turns*”/„Translation among Cultural Turns”. Było to pierwsze tego typu sympozjum zorganizowane przez Instytut Filologii Germańskiej UG. Miało ono stanowić zaproszenie do dyskusji na temat zwrotu kulturowego (zwrotów kulturowych) w humanistyce oraz jego implikacji dla przekładoznawstwa na różnych poziomach: teoretycznym, interpretacyjnym i praktycznym (ten ostatni rozumiany jako praktyka tłumaczeniowa oraz dydaktyka).

Spośród osiemnastu referatów zdecydowaną większość wygłoszono w języku niemieckim. Jednak drugim językiem konferencji był z założenia angielski, co miało służyć interdyscyplinarności spotkania. Zaprezentowane badania dotyczyły następujących par i kombinacji języków: niemiecki–polski, angielski–niemiecki, polski–angielski, polski–rosyjski, rosyjski–angielski, polski–niemiecki–szwedzki; odnoszono się ponadto do łaciny (Marian Szczodrowski, UG) oraz kultury chasydzkiej (Izabela Olszewska, UG).

Interesujące otwarcie stanowiło przemówienie zorientowane subwersywnie wobec tematu konferencji. Profesor Andrzej Ceynowa, Dziekan Wydziału Filologicznego UG, podważał istotność rozlicznych zwrotów obserwowanych w teoriach humanistycznych w ostatnich latach, traktując je jako formułowanie w nowy sposób znanych w istocie zjawisk. Uczestnicy konferencji podjęli dyskusję, wydawali się jednak podzielać właśnie takie zdanie, czego pośrednio dowiodły referaty. Prelegenci z reguły nie dokonywali bowiem radykalnych przewartościowań teoretycznych, opowiadając się raczej za drobnymi przesunięciami optyki, a pozostając w kręgu tradycyjnych analiz konkretnych dwutekstów lub specyficznych problemów.

Wśród tekstów teoretycznych należy wymienić wystąpienie Magdaleny Horodeckiej (UG), które miało na celu zarysowanie literaturoznawczego tła metodologii związanych ze zwrotem interpretacyjnym. Referat Inez Okulskiej (EUV Frankfurt/UAM) był rodzajem „obrony teorii”, zasadnym zwłaszcza z perspektywy Polski, gdzie przekładoznawstwo wciąż jeszcze walczy o ofi-

cyjny status odrębnej nauki. Tamara Brzostowska-Tereszkiewicz (IBL PAN) zarysowała cele i metody transkulturowych studiów porównawczych nad modernizmem, z uwzględnieniem badania roli i specyfiki przekładu w tym nurcie. Poświęcony tekstologii oraz filozoficznej wykładni poezji tekst Andrzeja Pilipowicza (UWM w Olsztynie) poniekąd nawiązywał do translacyjnego zwrotu w teorii literatury i kultury, lokował się jednak na marginesie tematyki konferencji.

Nie wszystkie ze zwrotów, które organizatorzy poddali pod rozważę uczestników (*interpretive, performative, reflexive, spatial, iconic, social turn*), znalazły odzwierciedlenie w referatach. Natomiast stosunkowo często powracało w refleksjach podejście postkolonialne. Między innymi Katarzyna Lukas (UG) analizowała jedno z centralnych pojęć kulturowej teorii przekładu, którym jest obcość/inność, w jej wymiarach językowym i socjokulturowym. Rozpatrywała je nie tylko z perspektywy międzyjęzykowej, ale i intersemiotycznej oraz metakrytycznej, gdyż w omawianej przez nią powieści Jonathana Foera pojawiają się fikcyjny przekład i figura tłumacza, a oryginał podległ przekładowi m.in. na polski, niemiecki oraz na język filmu. Z optyki postkolonialnej korzystała również pisząca niniejsze słowa, analizując alternatywny obraz Syberii w powieści Jacka Dukaja *Lód* i jego translacyjne implikacje. Z kolei Marta Turska (UG) ukazała tłumaczenie dekretów władz pruskich jako instrument władzy na podbitych ziemiach.

Przy okazji ostatniego z wymienionych tekstów warto podkreślić, że odnoszono się nie tylko do utworów i pisarzy najnowszych, jak J. Foer czy J. Dukaj. Kilka referatów dowodnie ukazało, że w polu zainteresowań badaczy zorientowanych na *Cultural Turns* mogą i powinny znaleźć się teksty dawne: osiemnastowieczne dokumenty (M. Turska) czy *Bogurodzica*, której niemiecki przekład analizowała Anna Kapuścińska (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszcy).

Wprawdzie temat konferencji wyznaczał kulturowe ukierunkowanie refleksji, jednak przekład jako zjawisko implikujące interakcję języków nie pozwolił uciec od pewnych zagadnień lingwistycznych. Wymieńmy tu jedynie swoiste punkty przecięcia zaproponowanych analiz. Otóż kilkakrotnie rozważano dylematy stylizacji językowej, jej zasadności i sposobów realizacji, czyniąc to zarówno w kontekście przekładu tekstów dawnych, utworów współczesnych stylizowanych archaicznie, jak i tekstów współczesnych stylizowanych „przyszłościowo” (odpowiednio: *Bogurodzica*, *Lód* J. Dukaja, *Kongres futurologiczny* S. Lema). Z kolei niektórzy prelegenci dowodzili, że tematyka kulturowa może wymagać rozpatrywania na poziomie grafii. I tak Małgorzata Jokieli (Uniwersytet Opolski) pokazywała konieczność zrekon-

struowania w przekładzie niekonwencjonalnej pisowni w powieści Reinharda Jirgla, natomiast Tatiana Siniawska-Sujkowska (UG) ukazywała różnice konwencji w opracowaniu graficznym rosyjskich i polskich prac naukowych.

Wśród podejmowanych zagadnień ważne miejsce zajęła poprawność polityczna, będąca niewątpliwie zjawiskiem uwarunkowanym kulturowo, a zarazem nowym i od niedawna dopiero opracowywanym teoretycznie. Problemowi temu poświęcił swoje wystąpienie Dennis Scheller-Boltz (Uniwersytet Opolski). Co ciekawe, niektóre analizy niezorientowane wprost na to zagadnienie nasuwały wnioski, że obecnie jest to jeden z ważniejszych czynników warunkujących wiele przesunięć i transformacji przekładowych. Tak było w przypadku analizowanego przez Janinę Gesche (UG/Stockholms universitet), szwedzkiego przekładu *Kongresu futurologicznego*, gdzie poddanie tekstu oryginału zaskakująco dużym redukcjom wiązało się z wygładzaniem „niepoprawności”. Temat *political correctness* znalazł również oddźwięk w najwyższej bodaj na tej konferencji dyskusji, po zakończeniu obrad sekcji długo jeszcze kontynuowanej w kuluarach.

Dodajmy, że teksty wystąpień zostaną opublikowane w tomie pod redakcją K. Lukas, I. Olszewskiej i M. Turskiej, którego ukazanie się w wydawnictwie Peter Lang planowane jest jeszcze w 2012 roku.

Podsumowując, należy podkreślić, że pomysłodawcy gdańskiej konferencji zaproponowali ze wszech miar interesujący i aktualny temat, w okólniku zaś w sposób erudycyjny i inspirujący nakreślili obszary poszukiwań badawczych, do których zachęcają. Interdyscyplinarny potencjał spotkania nie został jednak w pełni wykorzystany, co w znacznej mierze tłumaczy się faktem liczebnej przewagi germanistów na obradach. Szkoda, że tak pojemny i ważny temat przyciągnął niewielu tylko badaczy przekładu reprezentujących inne filologie i nie stał się okazją do szerszej wymiany doświadczeń na temat badań translologicznych prowadzonych w różnych ośrodkach. Nie zgłoszono również propozycji warsztatów przekładowych (ilustracja dydaktycznych walorów zwrotu kulturowego), na które organizatorzy sympozjum byli otwarci.

Dlatego warto zaakcentować, że inicjatywa Instytutu Filologii Germańskiej UG była wartościowa i od strony projektodawców ciekawie i ambitnie zaplanowana. Miejmy nadzieję, że nie pozostanie przedsięwzięciem jednorazowym, lecz że kolejne edycje na stałe zagoszczą w kalendarzu konferencyjnym przekładoznawców.

Marta Kaźmierczak
(Warszawa)

